

POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Téma: Biele miesta slovenského nadrealizmu

Autor: PhDr. Dušan Teplan, PhD.

Oponent: doc. Mgr. Jaroslav Šrank, PhD.

Náročnosť spracovania riešenej problematiky

Problematika nadrealizmu v slovenskej literatúre je napohľad spracovaná do šírky i do hĺbky dostatočne. Sú pritom obdobia, keď záujem o ňu narastal, a keď naopak klesal. Nemožno asi tvrdiť, že by práve v súčasnosti táto sínusoida kulminovala, na druhej strane práve výskumné zameranie Dušana Teplana významne prispieva k jej priebežnému produktívnemu revitalizovaniu.

Doterajšie výskumy nadrealizmu vôbec nepriniesli jednoznačne či konsenzuálne prijímané tézy, faktografiu ani hodnotenie tohto fenoménu. Bude to dôsledok značných peripetií vo vzťahoch našej literatúry s politikou v časoch autoritatívno-totalitne-posttotalitných, bude to dôsledok i autokritiky a autohistórie, ak tak pracovne možno nazvať reflektovanie nadrealizmu samotnými jeho aktérmi (Považan, Bakoš). Súvisí to tiež s našim mnohorako deformovaným diskurzom *okolo* (veď práve!) avantgárd, avantgardnosti.

Napriek rozsahu a škále našich poznatkov o nadrealizme je teda v súvislosti s ním veľa otázok otvorených a záležití na perspektíve, iniciatíve i obmedzeniach, ktoré si výskumník v kontakte s ním vytvorí, dovoľí, udelí. Dušan Teplan sa svojou metodologickou orientáciou do veľkej miery vymyká z dnešného bádateľského zboru. Heuristický výskum v archívoch a knižniciach nie je navonok taký efektívny ako tvorba príznakových analýz, interpretácií a revalorizujúcich téz, taká žiadaná v čase, keď treba sústavne preukazovať tvorivú povahu svojej práce. Čo si však budeme hovoriť, archívny i textologický výskum je základným predpokladom všetkých ostatných foriem našich snažení.

Dušan Teplan preukázal opodstatnenosť a produktivitu vyhľadávania, rozumenia a interpretovania literárnohistorických dokumentov najrôznejšej žánrovej povahy najvýraznejšie asi publikovaním nadrealistickej korešpondencie (v spolupráci s M. Kamenčíkom). Znaky, ktoré sú charakteristické pre uvedenú publikáciu, sú prítomné aj v predloženej habilitačnej práci. Obsahovo je rozdelená na dve časti, jednotlivé kapitoly potom majú rôzne tematické zameranie, ide o sondy napríklad do problematiky nástupu, prevádzky o osobného života protagonistov nadrealizmu, ale tiež nadrealistická poézia z verzologického hľadiska a podobne. Pre obe časti i všetky kapitoly je príznačné

zodpovedné, starostlivé, presné a triezve narábanie s nazbieraným, neraz však i vyslovene objaveným archívnodokumentárnym materiálom.

Posúdenie úrovne spracovania práce

Prameňmi Teplanovho skúmania sú nadrealistické básne, sekundárna literatúra (ako manifest, prednáška) dobovo zverejnená i nie zverejnená, osobná komunikácia aktérov nadrealizmu, ako aj literárnovedné práce zamerané na nadrealizmus. Aj výsledky tohto prístupu sú mnohoraké. Jednak ide o svedomité a kompetentné sprístupnenie dokumentov rôzneho určenia a komunikačného zacielenia vyprodukovaných aktérmi nadrealizmu v časoch jeho existencie, ktoré boli dosiaľ neznáme. Jednak ide o to, že naše poznanie sa týmto činom stáva plastickejšie, diferencovanejšie, nehovoriac o tom, že Teplanom prinesené dokumenty vedia stimulovať ďalší výskum, či už myslíme rôzne fakty, alebo rôzne videnie týchto faktov. Jednak sa verifikujú dosiaľ zaužívané poznatky, tvoria sa predpoklady na prehodnocovanie téz, ktoré ustálil predchádzajúci výskum. Jednak sa pripomína, potvrdzuje zmyslupnosť, principiálna dôležitosť heuristického bádania.

Dušan Teplan sa dejinami avantgardnej línie slovenskej literatúry s osobitým zameraním na nadrealizmus sústredene zaoberá dlhší čas, takže suverénne ovláda fakty a zároveň smeruje k novým súvislostiam. Niekoľko vybraných príkladov. Poznanie faktov mu umožňuje korigovať bežný omyl, podľa ktorého trojčíslo Slovenských smerov vyšlo ako separát Áno a nie už v roku 1938, zatiaľ čo pravdou je rok 1946 (s. 8). Popri témach, ťažiskových pre jednotlivé kapitoly, ide aj o menšie či okrajové zistenia, napríklad optická poézia Rudolfa Dilonga. Teplanovo pramenné preverenie všeobecne prijímaných téz o povahe nadrealistického verša poukazuje na limitovanú reliabilitu niektorých doterajších poznatkov našej literárnej vedy. Dôležité je aj autorovo zhodnotenie systémových rezerv či koncepčných obmedzení, ktoré v rámci slovenskej literárnej vedy limitujú verzologické bádanie (nielen) nadrealistickej poézie na úrovni súčasných trendov, ako ich reprezentuje kvantitatívno-korpusová metóda.

Zároveň sú v práci kapitoly, ktoré by si žiadali hlbšie rozvinutie nastolenej témy. Pars pro toto kapitola 1.5 o niektorých okolnostiach spolupráce nadrealistov a Rudolfa Dilonga, v ktorej absentuje analyticko-interpretáčnej, porovnávací, prípadne i hodnotiace prečítanie Dilongových textov, na ktoré autor upozorňuje na úrovni literárnoprevádzkových súvislostí a zistení. Až v takejto podobe by som vnímal toto konkrétne pojednanie ako relatívne komplexné.

Prínos a úroveň výsledkov práce

Dušanovi Teplanovi je vlastná korektnosť pri informačnom pokrývaní problematiky. Pri medailóne M. Považana mi však trochu chýba informácia o jeho povojnovom odinštalovávaní nadrealizmu – doplnila by jeho účasť na jeho presadzovaní.

Pokiaľ ide o postavu M. M. Dedinského a dôveryhodnosť jeho spomienok, rád by som D. Teplana, ktorý and týmito vecami uvažuje, upozornil ešte na české dokumenty a výskumy, ktoré sa týkajú jeho nejednoznačne interpretovateľného počínania počas pobytu v Protektoráte (napríklad V. Černý v treťom zväzku svojich Pamätí ho považoval za kolaboranta, jeho zložitú situáciu naznačuje Pavla Večeřu Žurnalisté mezi zradou a kolaborací, 2014). Neuvádzam tieto poznámky preto, aby som nabádal ísť po tejto stope do bezpečnostných archívov s cieľom potvrdiť alebo vyvrátiť otázku Dedinského cti. Stačí mi, že už v danom čase bolo v jeho správaní niečo iritujúce. A že si túto iritabilitu zachoval až do konca. Prevažuje nad umeleckou hodnotou jeho diela, ale i takýto ľudský typ patrí, uplatňuje sa v kultúre a umení, vnáša do diania prvok, literárnohistoricky ťažko uchopiteľný.

Nateraz Teplanov súbor predstavuje mozaiku prameňov, perspektív, tém. Z toho vyplýva mnohohlas, cez ktorých k nám nadrealizmus prehovára. Okrem napĺňania vedeckej úrovne práce považujem tento prístup za produktívny spôsob pofudšťovania našich literárnych dejín, ich sprístupňovania širšej kultúrnej verejnosti, pokiaľ ešte taká u nás vôbec existuje. Na druhej strane sa táto tendencia prejavila napríklad v názve práce, ktorý považujem za príliš publicisticko-esejistický, až klišéový.

Dušan Teplan v abstrakte avizuje, že z jeho práce vyplýva „zložitejšie a mnohotvárnejšie“ (s. 2, zopakované aj v Závere, s. 112) pôsobenie nadrealizmu v našej literatúre prvej polovice 20. storočia. Suma poznatkov, ktoré prináša do jestvujúceho archívu, je dobrým základom na to, aby vznikol plastický model nadrealistickej iniciatívy. Za cnosť Teplanovho prístupu považujem, že nepostupuje teleologicky, s vopred stanoveným cieľom, predpokladom, ktorý by chcel dokázať. Nie je nutné, aby z tohto modelu za každú cenu vyplýval aj nový jasný „príbeh“ nadrealizmu, to je už i vec hierarchizovania získaných a rozpoznaných poznatkov. Vari by však kandidát predsa len v rámci obhajoby mal spresniť, kam nadobudnuté poznanie posúva jeho vlastné chápanie nadrealizmu – napríklad v otázke, či išlo o avantgardnú skupinu alebo generačné hnutie.

Záver práce pôsobí značne formálne, už svojím rozsahom, ako aj rekapitulačným zameraním, nemá teda syntetizujúce zacielenie či presah. Je to nie celkom vítaný presah onej mozaikovosti. Takisto zmienky o ďalších výskumných výzvach, ako je miesto nadrealizmu v systéme európskych avantgárd, jeho systémová ne/korešpondencia s nimi, či prehodnotenie vývinovej trajektórie vrátane zaužívaných medzníkov nadrealizmu, tak trochu provokujú k otázke, nakoľko práve už predložená práca produktívne, hoci aj problematizujúco pokryla tieto naše všeobecné rezervy a „resty“. Zvlášť posledná z týchto výziev sa vzhľadom na zameranie Teplanových textov priam ponúka, bude žiaduce,

aby sa nad dôsledkami svojich zistení pre periodizovanie nadrealizmu kandidát zamyslel v rámci svojich reakcií na oponentské posudky.

Posúdenie formálnej stránky práce

V porovnaní s tým, keď výsledky habilitačných prác ešte len čakajú na širšie zverejnenie, Teplan predkladá súbor textov, ktoré už boli verifikované publikovaním v renomovaných, najmä slovenských literárnovedných a literárnych časopisoch ako samostatné štúdie. Tento moment sa prejavuje miestami ako opakovanie či veľmi podobné uvádzanie faktov a súvislostí na rôznych miestach práce. Zrejme bolo možné tento sporadicky vznikajúci dojem oslabiť vzájomným obsahovo-proporčným odlišením týchto pasáží. Ide napríklad o tieto miesta: kapitola 1.1 a s. 53 (téma: manifest Daniel v jame levovej), Považanove názory na R. Dilonga (s. 28 aj 52),

Z hľadiska jazykovej kultúry a redakčného spracovania je práca takmer čistá, nedostatky sú vyslovene ojedinelé a drobné. (Viaceré sú na s. 40, na s. 34 ide o miesto v citovanom dokumente (svetích), na s. 91 ide o chybu v prvej vete tretieho odseku, na s. 25 je nesprávne „tak jednoznačný“ namiesto „taký jednoznačný“.) Nie je to nepriamy efekt už spomenutého zverejnenia v časopisoch, ale pokiaľ mi je známe, ide o stabilný príznak autorovej kultivovanej práce s textom, v tomto prípade vlastným.

A pokiaľ ide o publikovanie dokumentov, D. Teplan sa pridrža moderných textologických pravidiel, takže jeho edície sú verné a spoľahlivé, nehovoriac o tom, že ich sprevádza primeraným poznámkovým aparátom, v ktorom, pokiaľ je to žiaduce, uvádza na pravú mieru aj vecné chyby.

Záverečné explicitné vyjadrenie

Dizertačnú prácu Dušana Teplana odporúčam na obhajobu a po jej úspešnom absolvovaní navrhujem udeliť jej autorovi vedecko-pedagogický titul docent v odbore slovenské jazyky a literatúry.

doc. Mgr. Jaroslav Šrank, PhD.

Bratislava 27. 3. 2024